

ژ ڤى دىيار دېت كو مەلايى جزىرى ل سالا (٩٧٥) ئى مشەختى (بەرانبەر ١٥٦٧- ١٥٦٨) ھاتى يە سەر دنیايى.

ڏين وسەرهاقى يَا جزىرى:

چو تشتى وەسا ژ ڙين و سەرهاتى يَا مەلايى جزىرى مە نەزانى يە؛ چونكى چو ژىدەر نە ل سەر دەمى وى و نە پشتنى وى ژى ل دۆر ژىنەنىگارا وى نە ھاتىنە نفيسيين، وئەگەر تشنەك ھاتپەتە گۆتن ژى ھەر گۆتندا دەفلى يە ! سەيدا عەلائەددىن سجادى ھندەك پىزانىنان ل دۆر ژىنـا مەلايى جزىرى ۋە دەگۈھىزىت و دەدەت دىيار كرن كو ئەف پىزانىنە ئەون يېن مەممەد عەلى عەونى د کاغەزە كى دا بۇ وى ھنارتىن، و وەسا دىيارە كو عەونى ئەف پىزانىنە ژ ھندەك مەلايىن كورد بەيىستىنە .. ژ وان پىزانىنان:

جزىرى دەمى هېيشتا زارق قەستا مىزگەفتى كرى يە و ل نك بابى خۆ شىخ مەممەد فيرى خواندى نفيسينى و قورئانى بورو يە، پاشى ل گەلەك دەفەرىن كوردىستانى گەربىا يە وەڭ فەقى ژ بۇ وەرگرتنا زانىنى، قەستا ئامىدىيى و جۈلەمېرگى ئامەد دى (دىياربە كرى) كرى يە، و دەمى ژىيى وى سىيە دو سال ل گۈندى سترباسى ل نېزىكى ئامەد دى - و ژمەلايە كى دېيىنلى : مەلا طاها ئىجازا مەلاتىيى وەرگرت و بۇ مەلايە كى دۇوازدە علم .

پشنى وەرگرتنا ئىجازى بۇ مەلايى گۈندى سربا ل دەفەرا دىياربە كرى پاشى چورو حەسەنكىيفى و ل وىرئى بۇ مەلا و دەرس ددانە فەقىيان و ئىجازىن مەلاتىيى ژى ددان .

پشنى هەيامە كى ژ حەسەنكىيفى زقىرى و هاتە بازىرى خۆ(جزيرا بوقان) وەتە مەنسا خۆ ل ژىيى حەفتى وېسنج سالىيلى ئاكنجى بۇو^(٥) . بەلىي وەكى ئاشكەرا ئەف پىزانىنە د چو ژىدەرىن نفيسي دا نە ھاتىنە .

جزیری بی شاعر:

فه کزله رین دیرۆ کا ئەدەبیاتین کوردى ھەمی ل وى باوەرینە کو مەلایی جزیرى سەردەفتەرى ھەمی شاعر و ئەدەبیت کوردى، و دیوانا وى ئەوا گەھشتى يە مە باشتىن نىشان و گرۇۋە يە ل سەر قىچەندى ..

جزیرى ب شاعرى بىي هاتى يە ناسىن بەلى كانى چاوا ئەم چو ژسەرھاتى يَا ژىنا وى نزانىن وەسا ئەم چو ژسەرھاتى يَا وى يَا شعرى ژى نزانىن، كانى كەنگى دەست ب فەھاندى شعرى كرى يە؟ وج بەرھەم - ژىلى دیوانى - ھەنە؟ ب تىسى مە ئەو ھەلبەستىن وى دېتىنە ئەۋىن د دیوانى دا پاراستى مایىن ئەۋىن ھەندى دگەھىن کو جزیرى شاعره كى پايە بلند وبى ھەۋا بورو!

دخولاندنه كى دا بۇ دیوانا جزیرى ل سى جهان دیرۆ کا فەھاندى بۇ مە دىمار

دېت:

جەھى يە كى:

د قافى يَا (سىن) ئى دا ، دەمى د بىزەت:

توركى خۇونرېز خومارى مە ب يەڭ غەمزەھە كى

زوھدى چىل سالە ل من زىير و زەبەر كر ژ ئەساس!

ژ قى د ئىتە زانىن کو جزیرى ئەف ھەلبەستە ل چىل سالى يى فەھاندى يە، ئانە کو

ل سالا (۱۰۱۵) ئى مش (۱۶۰۶) ئى ز.

جەھى دووى:

د قافى يَا (نۇون) ئى دا دەمى د بىزەت:

سە سالە ژ دەرد و ژەلایى تە ھلاکىن

حەتتا ب فەلەك ھەر درەتن ئاھ و ئەھى من!

ژ قى ژى د ئىتە زانىن کو وى ئەف شعرە ل سىيە سالى يى فەھاندى يە، ئانە کو

ل سالا (۱۰۰۵) ئى مشەختى.

جەھى سى يى:

دنه لهه ستا دویاهی بی دا ژباخه بی دیوانی جزیری د بیژت:
 ددهه کی دا بسهیرین سهه سالان لهه ئه لیف تیئن مه دحه رفین فلان
 کول شه کلی روهه می سه رسالان توی مرادا مه ژ عه رعه بالان
 و دیاره کو مه به ستا جزیری ب دهه لیفان ده هه زمارین يه کن، ئانه کو يه کی
 هه یقا يه ک ده رسال -- وهه زمارا سالی ژی ب قی ره نگی ده رد که چت:
 شکل = ۳۵۱ رقم = ۳۴۰ سرسال = ۳۵۰

و کوما هه زماری دبته (۱۰۴۱)، ئانه کول روزا سی شه نی (۱۰۴۱/۱/۱) دی
 مشه ختنی به رانیه (۱۶۳۱/۷/۲۹) دی زایینی جزیری دیوانا خو ب دویاهی ئینایه،
 وهنگی ژی بی مهلا بی جزیری (۶۶) سال بورو.
 و تشتی پتر قی بوجونی بنه جه دکهت ئه وه جزیری د شعره کا خو يا دی دا
 د بیژت:

ئه للاه ل من حهیاته ج شه ککهه و نه باته
 ژ نوو ۋه دى جوان بىم گەر بەن بکم گولا گەش
 وهه زمارا ئه بجه دی يا په یقا (الله) دبته (۶۶) وە کى مە ل جھى وى د دیوانی دا
 ئیشاره دايى.

جزیری بی عاشق:

جزیری بی شاعر د دیوانا خو يا مەزن دا گەلهك بابه تیئن جودا جودا ۋه گرتىنه و
 بە حس ژی كرى يە، لى بابه تى ژ هەمى يان پتر ل دۆر زېرى عشق و
 ئە قىندارى يە .. و ئە قىندارى يا وى نە وە کى ئە قىندارى يە كا دى يە، ئە قىنە كا تىكەلە
 دگەل فەلسەفە و صوفیاتى بی و ل گەلهك جهان زە حەمەتە كا زىدە ب
 خواندە قانى دکە چت هەتا بشىت ئان بابه قان ژىڭ ۋافىرەت.
 گەلهك گۆتن د دەرەق ئە قىندارى يا جزیرى دا هاتىنە كىرن، لى ئەف گۆنە
 هەمى دېيىتىن و چو نىشانىن ئاشكەرا و بنېر ل سەرنىن و يە کى وە کى جزیرى

سەرھاتى ييا ژينا وى هيشتا د تارىيىدا مايى، ياخەرېب نىنە كو سەرھاتى ييا عشقا وى ژى ياخەن و ئاشكەرا نە بت. و هەر چەندە جزىرى د شعرىن خۆ دا ھەزمارە كا ناڤىن كچان ئىنابىئە لى ئەفە نابىتە دەليل كو يەك ژقان ناڤان ناڤى دلېرە وى يە، نەخاسىمە ئەگەر ئەم ل بىرا خۇ بىينىن كو ئەف ناڤە د شعرىن بارا پىرسىر ژ شاعران دا دوبارە بورۇيىنە.

مەلا.. يان نىشانى ؟

ئەفە ئەو هەردوو ناسىنافىن يىن كو جزىرى د شعرىن خۆ دا بىر خۇ دانايىين و پىرسىر ژ جارەكى دوبارە كرىن .. مەلا؛ چونكى وي دەستتۈرۈنامەيا مەلاتىيى و درگەرتىبوو و دېزىنە خۆ دا مەلاتى دىكىر، ھەر وەسا دەرس ژى ددانە فەقىيان و ئىجازە ددان، ووهكى دئىتە زانىن ئەو يەك ژ سەيدايىن مەدرەسا (سۇر) بۇ ئەوا ل جزىرى ناڤدار.

ول دۇر ھابىزارتىنەن بىر ناسىنافى نىشانى، سەيدا مەلا ئەحىمەدى زىگى دېیزەت: نىشانى دېت پالقەدان بىت بىر نىشانى كو بىرامانا ئارمانىجى دئىت ئانە كو ئەو بىر بىويە ئارمانىجا تىرىپەن ئەفينى يان ژى ئارمانىجا نەخۇشى و گەرفتارى يان ژىبەر ئەفينى خۆ، و دېت پالقەدان بىت بىر نىشانانى ل سەر رۇي، ھەر وەكى وي دېيت خۆ بىر نىشانى پالقەدەت ژىبەر وان مەدھىن وى بىر كرىن^(٦).

ژىيى جزىرى و مردا وى:

وەكى مە ۋەگىرایى جزىرى ل سالا (٩٧٥) ئى مشەختى بەرانبەرى (١٥٦٧) - (١٥٦٨) ئى زەتابىوو سەر دنياىى، ول سالا (١٠٤١) ئى مشەختى (١٦٣١) ئى زەيوا نا خۆ ب دويماھى ئىنابىوو.. ژۇي دئىتە زانىن كو ژىيى جزىرى ھەر چاوا بىت ژ شىپىت و حەفت سالان كىيمىت نابت.

د وی شعری دا ئهوا مهلايی جزيری و فدقی بي تهیران هاڻيٽي به بهريه ک، تهیران سُور ب سُور ئاشکه را دکهت کو وی و جزيری ئهڻ شعره ل جزيری ڦههاندي يه ل سالا (۱۰۳۱)ي مشهه ختي (۱۶۲۱)ي ز تهیران دبيِرَت:

دوورم ڙ سها بهان	بریمنداری عشقیمه
دھهزار و یه ک وسھان	دزان مدداحی کیمہ
ل هے مو عرد و جهان	ٿئاخوانی (مهلی) مه

پیگوتنا (ئیرو و هرن ..) ئهوا فهقى يى تەيران ب مىنا جزىرى فەھاندى و دەقما
وئى ل دووماهى يىا قى دىوانى ھەمە، فەقى ل سالا (١٠٥٠) ئى مشەختى فەھاندى يە.
و سەيدا عەلائەدەن سجادى ژ دەستنفييىسا عەبدۇلاقارى ئامىيىدى ۋە دەگۆھىزت كىو
جزىرى ل ژىيى (حەفىي وېينج) سالىيى مربۇر^(٧).

ل دويش فی گوتنی دفیت بیزین: جزیری ل سالا (۱۰۵۰) ای مشهختی
 به رانبه‌ری ۱۶۴۰ ای ز) چوو بwoo بهر دلوقانی یا خودی، وئدهه چهنده کی وی گوتنی
 ب هیز دئیخت ئهوا د بیزت: فهقی تهیران ل سالا (۱۰۵۰) ای مشهختی هله‌ستا
 (ئیز و درن..) ب مرنا جزیری فهاندی یه، ویا زانایه کو سالا فهاندنا فی پیکوتی
 ب ریکا حسیبا نهجه‌دی دهدکه‌فت و ب فی رهنگی:

حهفت عهین کو لام ڙئ بوجودا شين و گري ديسما ته دا

$$490 = \nabla \times (\nabla \phi) \hat{e}$$

$$460 = (30) J - 490$$

$$230 = \text{گری} \quad 360 = \text{شین}$$

کوما ہہڈماری دبته (۱۰۵۰) کو سالا مرننا جزیری یہ۔

گورا جزیری:

مهلايى جزيرى ئهوى بى دووندەھ چۈرۈپى چونكۇو ڙن نە ئىنسا بىوو - وەكى دېيىش! - ل جزيرى مربوو و گۇرا وى هەتا نوکە يى ئاشكەرایە دكەفته د سەردافە كى

دا ل ئافاهى يى مەدرەسا (سۆر) ل جزىرى و دەمەكى درېش خەلکى دەۋەرى
ب چاڭى پىرۇزى يى بەرى خۇ دايى!

ئەف دانەيە ژ ديوانا مەلايى جزىرى :

وەكى مە دىيار كىرى ديوانا جزىرى گەلەك جاران چاپ بۇيىه، بەلىنى دەمى مە دىتى كور دىوان نوکە ب ساناهى ب دەست ناكەفت ژ بەر نەمانا دانەيىن چاپىن بىرلى، ئەفە ژ لايەكى فە، و ژ لايەكى دى فە مەساوەر گەرتنا كىم ژ چاپىن بىرلى ژ لايى خواندەقانى كورد بى ئەفرو ۋە ج ژ بەر رەنگى رېنۋىسى بىت يان ژى ژبەر هەبۈونا ھېزمارە كا نە ياكىم ژ خەلەتىيان.. مە دىت ياد جەھى خۇدايە ديوان د چاپە كا نوى دا دەربەفت، ب رېنۋىسا كوردى يان نوى و ب كراسەكى قەشەنگ..

ژىددەرىن مە :

پېشىج ژىددەرىن سەرەكى ھەنە مە ژ بۇ ب جەھىرنا في چاپا نوى پالدىايە سەر ئەو ژى ئەفەنە:

۱ - دەستنېمىسى شاعرى بادىنى، مىرى ئامىدى يى: مەممەد طەيارى كورلى ئىسماعىل پاشايى، ئەوال سالا (۱۲۳۱) ئى مشەختى (۱۸۱۵) ئى زەتلىيە نېمىسىن. ئەف دەستنېمىسى د كىتىپخانەيە سەيدا مەلا تاھايى مایى دايە، و د فەرۇز و دەھەنمەنان دا نىشانا (پاشا) مە بۇ في دەستنېمىسى دانايە.

۲ - دەستنېمىسى مەلا مىستەفایى يۈوسفى، ئەوال سالا (۱۳۵۷) ئى مشەختى بەرانبەر (۱۹۳۷) ئى زەتلىيە نېمىسىن، و د كىتىپخانەيە سەيدا مەلا مەھمۇدى يۈوسفى دايە، و نىشانا (يۈوسفى) مە د دەھەنمەنان دا بۇ دانايە.

۳ - دەستنېمىسى سەيدا مەلا تاھايى كۆڤلى ئەوال سالا (۱۳۶۹) ئى مشەختى (۱۹۴۹) ئى زەل بەر دانەيا شىيخ طاھرى شۇشى نېمىسى، و د كىتىپخانەيە سەيدا محسىن ئىبراهىم دۆسکى دايە، و نىشانا (كۆڤلى) مە بۇ دانايە.

٤ - دهستنقيسه کا دى يسا ديواني ل سالا (١٣٥٧) ي مشههختي (١٩٣٧) ي ز هاتى يه نقيسين، نافى كاتى ل سهر نينه، ل پيسىسى يه: (صاحبه و مالكه عمر بن أسعد) ئەلە زى د كىيپخانه ييا محسن دۆسکى دايىه، و مه نيشانا (عدهمەر) بۇ دانايىه.

٥ - چاپا (العقد الجوهري) يا مەلا ئەحەمەدئى زېڭى ئەوا ل قامشلى چاپ بوروبى. و مه د دەھمەنا ھەر شعرەكى دا جوداھى يېئن بەرچاڭ دەستنيشان كرينى، و مه رەنگى دورستىر ژ لايى كېشى ۋە پاشى ژ لايى زمانى ۋە - ل دويىش لەجەھىدا جزىرى - ل سەردى ھەلبىزارتى يه وىنەجەھ كرى يه.

ھەر وەسا ئەم ل چاپا سەيدا صادق بھاء الدين ئامىلدى زى زېرىنە بۇ مفا ژى وەرگۈتن وەقىبەر كرنى، و مه نيشانا (ئامىلدى) ل دەھمەنلى بۇ دانايىه.

وېشتى چاپا ئىيىكى بەلابۇوى ، سى زېلەدەرىن دى ژى يېئن ديوانا جزىرى ب دەست مە كەفتەن بۇ ۋە چاپى - كسو چاپا دووئى يە - مە مفا ژى وەرگۈتى يە، پشتى كو مە ھەقىبەر كرنەك د گەل كرى ، ئەلە ژى ئەلەنە:

١ - دەستنقيسا سەيدا مەلا (عبد الرحمنى وەستانى) كسو ئىيىك ژ زانايىن دەۋەرا بۇتانە، و خودانى شەرەھە كى يە ل سەر ديوانا جزىرى، كسو مخابن حەتا نو كە نەھاتى يە چاپكىن، ئەلە ڈەستنقيسه ل سالا (١٣٤٩) مشەختى بەرانبەر (١٩٣٠) زايىنى هاتى يه نقيسين، و مه نيشانا (وەستانى) بۇ دانايىه .

٢ - دەستنقيسا سەيدا مەلا (عبدالرسولامى جزىرى) ئەواب شەرخ ۋە، كسو سالىن چلان و پىيىنجى يان ژ سەدسالا بىستى زايىنى هاتى يه نقيسين، و مه نيشانا (عبدالسلام) بۇ دانايىه .^(٨)

٣ - چاپا حەلەبى، كسو ب ھزرا من ل سالىن چلان ژ سەدسالا بىستى هاتى يه بەلابىكىن، و نيشانا (حەلەب) مە بۇ دانايىه .

ھىقىدارم ئەز شىابىم - ب ۋى كارى خۇ - خزمەتكى كى پىشىكىشى ئەدەبى كوردى و ديوانا مەلايى جزىرى بىكم .. و ل دووماهى يما فى پىشىگۈتنى سوپاسى يە كا گەرم ئاراستەسى سەيدا ئىسماعىل تاها شاھين دكەم ژ بەر رەنچ وزەھەتا وى د گەل مە

کیشایی هەتا ئەف بەرھەمە ب ۋى رەنگى ھاتى يە پىش، و خسودى ھارىكىارى مە
ھەمىيان بت.

-
- (١) علاءالدين سجادى: مىزۇوى ئەدەبى كوردى، چاپا دووئى، سالا ١٩٧١ ز، بپ ١٨٦.
 - (٢) أەندىشىنەمەزىزلىكىيىسى : العقد الجوهري في شرح ديوان الجزرى، چاپا دووئى، سالا ١٩٨٧ ز، بپ (ل).
 - (٣) تحسين ابراهيم الدوسكي: مراجعة تاريخية في ديوان الجزرى، كۆفارا (مەتىن) ھەزمارا (٤) ئى، خزيرانا ١٩٩٥ ئى ز.
 - (٤) بۇ پىشىرىتلىكىيىسىنەمەزىزلىكىيىسى : گۈلتارا مە يَا بەرى نوڭە بهسۇ ئى ھاتى يە كىرن بىزقۇرە.
 - (٥) علاءالدين سجادى: ئىنىدەرىي بەرى، بپ ١٨٦-١٨٧.
 - (٦) أەندىشىنەمەزىزلىكىيىسى : ئىنىدەرىي بەرى، بپ (و).
 - (٧) علاءالدين سجادى: ئىنىدەرىي بەرى، بپ ١٨٧.
 - (٨) وئەف دانىياب شەرخ ۋە مە بۇ چاپىي بەرھەقىكىر، و ل سالا ٤ ٢٠٠٤ دەزگەھا سېپىز يَا چاپ و وەشانى ب چاپكىرنا وى رابوو.

قاوی یا (۱)

نهوایا موطرب و چهنگی

(چار خشته کرنا شعره کا
حافظی شیرازی به)

نهوایا موطرب و چهنگی فهغان ئافیتە خەرچەنگی
وەرە ساقی حەتا كەنگی نە شۆپین دل ژ فی ژنگی
حەياتا دل مەبەسا بساقی بنوشین دا ب مەوشتقى
(ألا يَا أَيُّهَا السَّاقِي أَدْرِ كَأسًا وَنَالْهَمَّا)

کو کاتب دیمی جەدول کت شکەسته خەط مەوسەلسەل کت
ژ يەك حەرفان موفەصصەل کت کيە فی موشکلی حەمل کت
دازنى روودى عىوود^(۱) ئەووهل چ داھىتن سرروود ئەووهل
(کە عشق آسان غۇد اول ولى افتاد مەوشکلەمە)

ژ مەرا وي شەفەق سەعدى شەرین لەعلى شەکەر وەعدى
دنالىم شوبەھەتى رەعدى عەجىب لى ژ فی جەعدى
(كە دل راتتاب هەر چىنىش بکفرى^(۲) مېبرد دىنىش)
(ز تاب جعد مشكىنىش چە خون افتاد در دلەمە)

(۱) رود و عود (یوسفی، زنگی، ظمیلی).

(۲) ب فکری (پاشا).